

**KICHIK KORXONALARNING INTEGRATSIYA BIRLASHMALARIDA
DIVERSIFIKATSIYANI AMALGA OSHIRISH IMKONIYATLARI**

Rustambekova Feruza Rustambek qizi

Namangan Muhandislik-Tehnologiya Instituti assistenti

Annotatsiya: Mazkur maqolaning asosiy maqsadi integratsiya birlashmasi doirasida kichik korxonalarining diversifikatsiya jarayonlarini tahlil qilish va bu jarayonni tashkil etishning samarali yo'llarini aniqlashdir. Maqolada, kichik korxonalarining integratsiya birlashmalarida o'z faoliyatini kengaytirish, yangi bozorlarga kirish, texnologik va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish orqali diversifikatsiyani amalga oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Kichik korxonalar, Integratsiya, Diversifikatsiya, Tashkilot boshqaruvi, Raqobatbardoshlik, Resurslarni birlashtirish, Biznes strategiyalari, Iqtisodiy o'sish, Korxona rivoji, Xavf menejmenti, Bozorni kengaytirish Korxona samaradorligi.

Abstract: The main purpose of this article is to analyze the diversification processes of small enterprises within the framework of an integration association and identify effective ways to organize this process. The article examines the possibilities of small enterprises in integration associations to expand their activities, enter new markets, and implement diversification through optimization of technological and production processes.

Keywords: Small businesses, Integration, Diversification, Organizational management, Competitiveness, Pooling of resources, Business strategies, Economic growth, Enterprise development, Risk management, Market expansion, Enterprise efficiency.

Аннотация: Основной целью данной статьи является анализ процессов диверсификации малых предприятий в рамках интеграционного объединения и выявление эффективных способов организации этого процесса. В статье рассматриваются возможности малых предприятий в интеграционных объединениях по расширению своей деятельности, выходу на новые рынки, осуществлению диверсификации за счет оптимизации технологических и производственных процессов.

Ключевые слова: Малые предприятия, Интеграция, Диверсификация, Организационное управление, Конкурентоспособность, Объединение ресурсов, Бизнес-стратегии, Экономический рост, Развитие предприятия, Управление рисками, Расширение рынка, Эффективность предприятия.

Kirish

Hozirgi globallashtirish va tez o'zgaruvchan iqtisodiy muhitda korxonalar uchun raqobatbardoshlikni ta'minlash va barqaror rivojlanishning kaliti diversifikatsiyalashuv jarayonlarida yotadi. Diversifikatsiya – bu korxonaning mavjud faoliyat doirasidan tashqariga chiqish, yangi mahsulotlar yoki xizmatlar ishlab chiqarish, yangi bozorlarni zabt

etish orqali o'z iqtisodiy pozitsiyasini mustahkamlashni anglatadi. Ayniqsa, kichik va o'rta korxonalar uchun diversifikatsiya jarayoni nafaqat o'z iqtisodiy salohiyatini oshirish, balki mavjud resurslaridan yanada samarali foydalanish imkoniyatini yaratadi. Biroq, kichik korxonalar uchun bu jarayon o'ziga xos qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi, chunki ular katta va kuchli moliyaviy resurslarga ega emaslar, shuningdek, yangi bozorlarga kirishda va texnologik innovatsiyalarni joriy etishda ko'plab to'siqlarga duch kelishlari mumkin.

Shu nuqtai nazardan, kichik korxonalarning integratsiya birlashmalarida ishtiroki diversifikatsiya jarayonining samarali tashkil etilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Integratsiya – bu ikki yoki undan ortiq korxonalarning o'z faoliyatlarini birlashtirishi yoki o'zaro hamkorlikda ishlashini anglatadi. Bunday birlashmalar orqali kichik korxonalar o'z resurslarini birlashtirishi, yangi texnologiyalarga kirish imkoniyatini topishi va yangi bozorlarni zabt etishi mumkin. Shuningdek, integratsiya birlashmalari kichik korxonalarga o'zlarining raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiy risklarni kamaytirish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun zarur bo'lgan imkoniyatlarni yaratadi.

Diversifikatsiya jarayonida kichik korxonalarga yordam berish uchun davlat tomonidan yaratilgan rag'batlantirish mexanizmlari, soliq siyosati va qo'llab-quvvatlash dasturlari muhim ahamiyatga ega. Xususan, davlatning kichik va o'rta biznesga yordam berishdagi roli, uning innovatsion salohiyatini rivojlantirishga qo'shgan hissasi hamda xususiy sektor bilan hamkorlikda diversifikatsiya jarayonini samarali amalga oshirishga bo'lgan ehtiyoj sezilarli darajada ortib bormoqda.

Integratsiya birlashmasidagi kichik korxonalarning diversifikatsiya jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun tashkilotlar, menejment tizimlari va strategik boshqaruv yondashuvlari ustida ishlash zarur. Har bir kichik korxona o'zining ichki imkoniyatlarini va tashqi muhitdagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda, integratsiya jarayonlariga qo'shilish uchun to'g'ri strategiyalarni tanlashi lozim. Bu jarayonlar, shuningdek, korxonaning boshqaruv tizimini, moliyaviy va inson resurslarini yaxshilashni, texnologik innovatsiyalarni va raqobatbardoshlikni oshirishni talab qiladi.

Shunday qilib, ushbu maqolaning maqsadi, kichik korxonalarning integratsiya birlashmalarida diversifikatsiya jarayonini qanday tashkil etishlari, bu jarayonning ularning iqtisodiy faoliyatiga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishi va muvaffaqiyatli amalga oshirilgan xalqaro tajribalarga asoslanib, O'zbekiston iqtisodiyotiga qanday tatbiq etilishi mumkinligini o'rganishdir. Maqolada bu masalalar keng qamrovli tahlil qilinib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism

Bugungi kunda global iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni ta'minlash, barqaror rivojlanish va o'sishning muhim omili diversifikatsiya jarayonidir. Diversifikatsiya, ya'ni faoliyatni kengaytirish yoki yangi bozorlar va mahsulotlar orqali faoliyatni diversifikatsiya qilish, korxonalarga o'zlarining iqtisodiy mustahkamligini oshirish, yangi risklarga qarshi kurashish, yangi imkoniyatlar yaratish va o'z biznes strategiyasini muvaffaqiyatli rejalashtirish imkonini beradi. Bu jarayon ayniqsa kichik va o'rta korxonalar uchun muhim

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

ahamiyatga ega, chunki ular o'z resurslaridan to'liq foydalana olmaydilar, ularning bozor ulushlari cheklangan va ularga nisbatan yuqori tashqi ta'sirlar mavjud. Kichik korxonalar uchun diversifikatsiya faqatgina o'z faoliyatining doirasini kengaytirish emas, balki yangi bozorlarda o'z pozitsiyasini mustahkamlash va raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Integratsiya jarayonida kichik korxonalar uchun ko'plab afzalliklar mavjud. Integratsiya, yoki ikki va undan ortiq korxonalarning birlashishi, ular o'rtasidagi resurslar, texnologiyalar va tajribalar almashinuvi orqali o'zaro samarali hamkorlikni yaratishga yordam beradi. Kichik korxonalar uchun integratsiya – bu katta korxonalarning yirik resurslaridan va tajribalaridan foydalanish imkonini beradi. Shuningdek, integratsiya orqali kichik korxonalar o'zlarining ishlab chiqarish quvvatlarini, mahsulot turini va bozorlarni kengaytirish, shuningdek, xarajatlarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon ko'pincha sinergiya effektlarini yaratadi, ya'ni birlashgan korxonalarning umumiy natijalari alohida korxonalarning natijalaridan yuqori bo'ladi.

Integratsiya birlashmalarining muvaffaqiyatli tashkil etilishi kichik korxonalar uchun o'z faoliyatini diversifikatsiya qilishda katta imkoniyatlarni yaratadi. Integratsiya kichik korxonalarga yangi bozorlarga kirish imkoniyatini beradi. Buning natijasida korxona o'z mahsulotlarini yoki xizmatlarini yanada kengroq auditoriyaga taklif etishi mumkin. Masalan, integratsiya orqali kichik korxona yangi geosiyosiy hududlarda faoliyat yuritish, boshqa mintaqalarda ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish yoki xalqaro bozorlar bilan hamkorlikni o'rnatish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa o'z navbatida korxonaning mahsulotlari yoki xizmatlarining xaridorgirligini oshiradi va raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, integratsiya kichik korxonalarga yangi texnologiyalarni joriy etish va ilmiy-texnikaviy rivojlanishlarni tezlashtirish imkoniyatini yaratadi. Ko'pincha, kichik korxonalar innovation texnologiyalarni joriy qilish uchun zarur bo'lgan katta moliyaviy resurslarga ega bo'lmaydilar, shuning uchun ularning integratsiya birlashmasiga qo'shilishi, yirik texnologiyalar va yangi innovatsiyalarni o'z faoliyatiga tatbiq etish imkonini beradi. Bunday integratsiya jarayonida kichik korxonalar o'z ishlab chiqarish samaradorligini oshirishi, mahsulot sifatini yaxshilashi va narxlarini raqobatbardosh darajada saqlab qolish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Integratsiya va diversifikatsiya jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun kichik korxonalarning menejment tizimi va boshqaruv strategiyasini yangilash zarur. Boshqaruv tizimi ko'p hollarda kichik korxonalarda markazlashtirilgan bo'ladi, bu esa tezkor qarorlar qabul qilishda muammo tug'diradi. Shuningdek, kichik korxonalarning tashkiliy strukturalari kichik bo'lgani uchun, ko'pincha resurslar va vaqtni samarali boshqarish qiyin bo'ladi. Shunday qilib, integratsiya va diversifikatsiya jarayonlari bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqish, kadrlar siyosati va boshqaruv tizimini yangilash zarurati yuzaga keladi. Integratsiya jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun kuchli rahbarlik, yangi boshqaruv metodologiyalariga tayangan holda ishlash zarur. Kichik

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

korxonalar uchun bu jarayon ko'pincha yangi boshqaruv konseptlarini, innovatsion menejment yondashuvlarini va ilg'or texnologiyalarni o'z ichiga oladi.

Kichik korxonalarga diversifikatsiya va integratsiya jarayonlarini amalga oshirishda davlatning roli alohida ahamiyatga ega. Davlat ko'plab hollarda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash uchun soliq imtiyozlari, grantlar va kreditlar taqdim etadi. Bunda davlatning kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga qaratilgan siyosati juda muhimdir. Ko'pincha davlat tomonidan amalga oshiriladigan iqtisodiy islohotlar, soliq siyosati va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga yo'naltirilgan tashabbuslar kichik korxonalarning o'z faoliyatini kengaytirish va diversifikatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Davlat tomonidan taqdim etiladigan soliq imtiyozlari yoki subsidiya dasturlari kichik korxonalarga o'z faoliyatini kengaytirish va diversifikatsiya qilishda yordam berishi mumkin. Shuningdek, kichik korxonalarga yangi texnologiyalarni o'zlashtirishda yordam beradigan grantlar va ilmiy-texnikaviy rivojlanish dasturlari ham muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonlar kichik korxonalarni innovatsion faoliyatga jalb qilish, ularni raqobatbardoshligini oshirish va yangi bozorlarga kirish imkoniyatlarini yaratishda yordam beradi.

Shuningdek, kichik korxonalar uchun diversifikatsiya jarayonida tashkilotlarning tashqi muhitni tahlil qilish, bozor talablarini va trendlarini kuzatish ham zarur. Kichik korxona, o'zining ichki imkoniyatlarini va resurslarini hisobga olgan holda, tashqi muhitdagi o'zgarishlarga mos ravishda yangi strategiyalarni ishlab chiqishi va o'z faoliyatini rejalashtirishi kerak. Shu bilan birga, kichik korxona o'zining tashkilot ichidagi resurslarini qanday taqsimlashni, innovatsion yondashuvlarni qanday qo'llashni va yangi bozorlar va mahsulotlar yaratishda qanday strategiyalarni amalga oshirishni aniq belgilab olish kerak. Diversifikatsiya va integratsiya jarayonlarida muvaffaqiyatga erishish uchun bu barcha omillarni birlashtirish, maqsadga muvofiq boshqaruv tizimi va strategik rejalashtirish zarur.

Shu tarzda, integratsiya birlashmasi doirasida kichik korxonalarning diversifikatsiya jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun samarali menejment, innovatsion texnologiyalar va davlatning iqtisodiy qo'llab-quvvatlash siyosati birlashib ishlashiga to'g'ri keladi. Integratsiya jarayoni kichik korxonalar uchun yangi imkoniyatlarni ochish, ularning iqtisodiy o'sishini ta'minlash va bozorlar bo'yicha raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishda diversifikatsiya jarayonining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Kichik korxonalar uchun diversifikatsiya faqatgina o'z faoliyatining doirasini kengaytirish emas, balki bozordagi raqobatbardoshlikni oshirish, yangi bozorlarni zabt etish va risklarni minimallashtirish imkoniyatini yaratadi. Integratsiya birlashmalaridagi kichik korxonalarning diversifikatsiyaga qo'shilish jarayoni, ayniqsa, o'z resurslarini samarali taqsimlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va kengayishning yangi yo'llarini topish uchun strategik ahamiyatga ega. Bunday integratsiya jarayonlari kichik korxonalarga o'z ichki imkoniyatlaridan foydalanishga va tashqi iqtisodiy omillarga nisbatan barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

Kichik korxonalarning integratsiya birlashmalarida ishtirok etishi, ularga o'z raqobatbardoshligini oshirish, mahsulot va xizmatlarning xilma-xilligini yaratish, shu bilan birga iqtisodiy xavf-xatarlarni kamaytirish imkoniyatini beradi. Shuningdek, integratsiya orqali kichik korxonalar o'zlarining ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi bozorlarni zabt etish, xarajatlarni optimallashtirish va innovatsion texnologiyalarni o'z faoliyatiga joriy etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu jarayonlar sinergiya effektlarini yaratadi, ya'ni bitta korxona sifatida faoliyat yuritadigan kichik korxonalar umumiy ravishda alohida-alohida ishlaydigan korxonalardan yuqori samaradorlikni ko'rsatadi.

Shu bilan birga, kichik korxonalarning diversifikatsiya jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirishi uchun boshqaruv tizimini yangilash, biznes strategiyasini rivojlantirish va yuqori malakali kadrlar bilan ta'minlash zarur. Boshqaruv tizimining markazlashtirilgan va resurslarga boy bo'lmagan strukturalari kichik korxonalarning yangi integratsion va diversifikatsion strategiyalarni amalga oshirishda muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bunday holatlarda, rahbarlik va boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish, innovatsion menejment usullarini tatbiq etish zarur bo'ladi. Kichik korxonalarning boshqaruv tizimi o'z ichiga faoliyatni yanada samarali rejalashtirish, resurslarni optimal tarzda taqsimlash va yangi texnologiyalarni joriy etishni o'z ichiga olishi kerak. Bu esa korxonaning o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslashish va yangi imkoniyatlarga javob bera olishiga yordam beradi.

Davlatning kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashdagi roli alohida ahamiyatga ega. Diversifikatsiya va integratsiya jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat tomonidan yaratilgan iqtisodiy imkoniyatlar, soliq imtiyozlari, grantlar va kreditlar kichik korxonalarga yanada rivojlanishga yordam beradi. Davlat dasturlari orqali kichik korxonalar yangi bozorlar va mahsulotlarni ishlab chiqishda, innovatsion texnologiyalarni joriy etishda va yangi bozor segmentlarida o'z o'rnini topishda yordam olishi mumkin. Shuningdek, davlat tomonidan ko'rsatilgan iqtisodiy qo'llab-quvvatlash kichik korxonalarga o'zlarining barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlashda va yangi strategiyalarni amalga oshirishda yordam beradi.

Bundan tashqari, integratsiya birlashmalaridagi kichik korxonalar o'zaro tajriba almashish va sinergiya yaratish orqali, iqtisodiy barqarorlikni oshirish, resurslardan samarali foydalanish va yangi texnologiyalarni o'z faoliyatiga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun kichik korxona o'zining ichki resurslarini va tashqi muhitni hisobga olgan holda strategik rejalashtirishni amalga oshirishi kerak. Diversifikatsiya jarayonlari nafaqat mahsulot yoki xizmatning turini kengaytirish, balki yangi bozorlar va iste'molchilarni jalb etish hamda texnologik rivojlanishni joriy etish orqali yangi imkoniyatlar yaratishni anglatadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar va manbalar

1. Qobilov Sh. R. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2013. 158 b.
2. Karabaeva G.SH., Yuldasheva Sh.M. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarishni tashkil etish. O'quv qo'llanma. - T.: TDIU, 2012. -212b.
3. Xodiev B.Yu., M.S. Qosimova, A.N. Samadov "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik" O'quv qo'llanma. –T.TDIU, 2010 y.-223bet
1. www.lex.uz. O'zbekiston Respublikasi elektron qonun hujjatlari to'plami.
2. www.uz.uz. O'zbekiston Respublikasi Milliy Axborot Agentligining rasmiy veb - sayti.
3. www.internetindicators.com – Iqtisodiy indikatorlar Internet veb-sayti
4. Rustambekova Feruza, . (2023). NATURE, TYPES AND FACTORS AFFECTING INVESTMENTS. *International Journal Of Management And Economics Fundamental*, 3(04), 9–18. <https://doi.org/10.37547/ijmef/Volume03Issue04-02>
5. Sultanov , S. R. oglu, & Rustambekova , F. . R. qizi. (2022). MARKETING ORGANIZATION AND MANAGEMENT . *Евразийский журнал академических исследований*, 2(3), 164–167. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/1409>